

Δρόμο παίρνω... δρόμο αφήνω!

Είδος κειμένου: αφήγηση κείμενα οδηγίων

Κύριο θέμα: Μικροί ποδηλάτες μαθαίνουν τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας και διοργανώνουν με επιτυχία ένα συνέδριο σχετικά με το θέμα αυτό.

Η Γραμματική του μαθήματος

Οι αντωνυμίες

Αντωνυμίες λέγονται οι λέξεις που χρησιμοποιούμε στον λόγο στη θέση ονομάτων, ουσιαστικών ή επιθέτων (όπως, άλλωστε, δηλώνει και η ονομασία τους: *αντωνυμία < αντί + όνομα*}).

π.χ. *Ο Κώστας δεν ήρθε ακόμα.* → *Αυτός δεν ήρθε ακόμα,* (αντωνυμία σε θέση ουσιαστικού)

Πάρε το μεγάλο βιβλίο. → *Πάρε το άλλο βιβλίο* ((αντωνυμία σε θέση επιθέτου)

Οι αντωνυμίες διακρίνονται στα εξής οκτώ είδη :

1. **Προσωπικές :** → Είναι οι αντωνυμίες που φανερώνουν τα τρία πρόσωπα του λόγου: **εγώ** (α' πρόσ.), **εσύ** (β' πρόσ.), **αυτός, -ή, -ό** (γ' πρόσ.).

Οι προσωπικές αντωνυμίες, που διαθέτουν δυνατούς και αδύνατους τύπους, κλίνονται ως εξής:

Α' πρόσωπο		
	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ον.	εγώ	εμείς
Γεν.	εμένα	εμάς
Αιτ.	εμένα	εμάς

Β' πρόσωπο		
	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ον.	εσύ	εσείς
Γεν.	εσένα	εσάς
Αιτ.	εσένα	εσάς

Γ' πρόσωπο						
	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	αυτός	αυτή	αυτό	αυτοί	αυτές	αυτά
Γεν.	αυτού	αυτής	αυτού	αυτών	αυτών	αυτών
Αιτ.	αυτόν	αυτή(ν)	αυτό	αυτούς	αυτές	αυτά

Αδύνατοι τύποι

Α' πρόσωπο		
	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Γεν.	μου	μας
Αιτ.	με	μας

Β' πρόσωπο		
	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Γεν.	σου	σας
Αιτ.	σε	σας

Γ' πρόσωπο						
	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	τος	τη	το	τοι	τες	τα
Γεν.	του	της	του	τους	τους	τους
Αιτ.	τον	τη(ν)	το	τους	τις/τες	τα

→ Μόνο στις εκφράσεις: «Να τος», «Να τη», «Να το», «Να τοι», «Να τες», «Να τα»

Κτητικές → Είναι οι αντωνυμίες που φανερώνουν σε ποιον ανήκει κάτι (τον κτήτορα).

Κτητικές αντωνυμίες είναι:

α) Οι γενικές των αδύνατων τύπων της προσωπικής αντωνυμίας (*μου, σου, του, της, του/μας, σας, τους*), όταν ακολουθούν ουσιαστικό' π.χ. *το σπίτι τους*.

β) Το επίθετο **δικός, -ή, -ό** με τις γενικές των αδύνατων τύπων της προσωπικής αντωνυμίας:

δικός μου, δική μου, δικό μου δικός σου, δική σου, δικό σου	για έναν κτήτορα
δικός μας, δική μας, δικό μας δικός σας, δική σας, δικό σας δικός τους, δική τους, δικό τους	για πολλούς κτήτορες

Αυτοπαθείς → Είναι οι αντωνυμίες που φανερώνουν πως το ίδιο πρόσωπο ενεργεί και το ίδιο δέχεται την ενέργεια.

Οι αυτοπαθείς αντωνυμίες σχηματίζονται από το όνομα **εαυτός** και τη γενική των αδύνατων τύπων της προσωπικής αντωνυμίας και είναι α', β' και γ' προσώπου:

- **α' προσώπου:** ο εαυτός μου - ο εαυτός μας

του εαυτού μου - του εαυτού μας ή των εαυτών μας

τον εαυτό μου - τον εαυτό μας ή τους εαυτούς μας

- **β' προσώπου:** ο εαυτός σου - ο εαυτός σας

του εαυτού σου - του εαυτού σας ή των εαυτών σας

τον εαυτό σου - τον εαυτό σας ή τους εαυτούς σας

- **γ' προσώπου:** ο εαυτός του/της - ο εαυτός τους

του εαυτού του/της - του εαυτού τους ή των εαυτών τους τον εαυτό

του/της - τον εαυτό τους ή τους εαυτούς τους

Οριστικές → Είναι οι αντωνυμίες που ορίζουν και ξεχωρίζουν κάτι από άλλα του ίδιου είδους.

Ως οριστικές αντωνυμίες χρησιμοποιούνται τα επίθετα:

α) ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο (με το άρθρο)· π.χ. Με ειδοποίησε ο ίδιος ο αδερφός του.

β) **μόνος, μόνη, μόνο** (χωρίς το άρθρο) + γενική των αδύνατων τύπων των προσωπικών αντωνυμιών (μόνος, -η, -ο μου/σου / του / της, μόνοι, -ες, -α μας/ σας/τους/ π.χ. Θα πάει **μόνος** του.

Δεικτικές → Είναι οι αντωνυμίες που χρησιμοποιούμε όταν δείχνουμε.

Δεικτικές αντωνυμίες είναι οι ακόλουθες:

α) **αυτός, αυτή, αυτό**· π.χ. Αυτό το σπίτι είναι παλιό.

β) (ε)τούτος, (ε)τούτη, (ε)τούτο· π.χ. Ετούτη είναι η κόρη του.

γ) εκείνος, εκείνη, εκείνο· π.χ. Εκείνο ήταν κάποτε το σπίτι του.

δ) τέτοιος, τέτοια, τέτοιο· π.χ. Δεν έχω άλλο τέτοιο μολύβι.

ε) τόσοι, τόση, τόσο· π.χ. Πέρασε τόσοι καιρός!

Αναφορικές → Είναι οι αντωνυμίες με τις οποίες μια ολόκληρη πρόταση αναφέρεται σε μια άλλη λέξη.

Αναφορικές αντωνυμίες είναι οι εξής:

α) που (άκλιτο)· π.χ. Αυτό είναι το βιβλίο που μου πήρε.

β) ο οποίος, η οποία, το οποίο· π.χ. Δεν είναι σωστό να πάρεις κάτι το οποίο δε σου ανήκει.

γ) όποιος, όποια, όποιο· π.χ. Πάρε όποιο μολύβι θες.

δ) ό,τι (άκλιτο)· π.χ. Δώσε μου ό,τι πράγματα έχεις.

ε) όσος, όση, όσο· π.χ. Θα πάρει όσα ζητησε.

Ερωτηματικές → Είναι οι αντωνυμίες που χρησιμοποιούμε όταν ρωτάμε.

Ερωτηματικές αντωνυμίες είναι οι εξής:

α) τι (άκλιτο)· π.χ. Τι θέλεις;

β) ποιος, ποια, ποιο· π.χ. Δε μου είπε ποιος ήρθε.

γ) πόσος, πόση, πόσο· π.χ. Με ρώτησε πόση ώρα πέρασε.

Αόριστες → Είναι οι αντωνυμίες που χρησιμοποιούμε για ένα πρόσωπο ή πράγμα που δεν το ονομάζουμε είτε γιατί δεν το ξέρουμε είτε γιατί δε θέλουμε.

Αόριστες αντωνυμίες είναι οι ακόλουθες:

α) ένας, μια, ένα (το ίδιο με το αριθμητικό και το αόριστο άρθρο)· π.χ. Μου έλεγε ένας κάποτε ότι...

β) κανένας (κανείς), καμιά (καμία), κανένα· π.χ. Δεν υπάρχει κανείς εδώ.

γ) κάποιος, κάποια, κάποιο· π.χ. Πέρασαν κάποια παιδιά.

- δ) **άλλος, άλλη, άλλο** π.χ. Πάρε άλλο μολύβι.
- ε) **μερικοί, μερικές, μερικά** π.χ. Θα λείψω για μερικές μέρες.
- στ) **κάτι, κατιτί** (άκλιτα) π.χ. Δεν έχω κάτι να πω.
- ζ) **τίποτε (τίποτα)** π.χ. Δε βρήκε τίποτα εκεί.
- η) **κάμποσος, κάμποση, κάμποσο** π.χ. Χρειάστηκε κάμποση ώρα να το κάνει.
- θ) **κάθε, καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα** π.χ. Κάθε άνθρωπος είναι διαφορετικός.
- ι) **καθετί** (άκλιτο) π.χ. Αγαπά καθετί το ελληνικό.
- ια) **(ο, η, το) δείνα** π.χ. Χάθηκε, λέει, το σκυλί του δείνα.
- ιβ) **(ο, η, το) τάδε** π.χ. Όταν θα ξέρω, θα σου πω να συναντηθούμε την τάδε ώρα.

Προσοχή στη διάκριση αντωνυμιών από άλλες λέξεις

- Αρκετά συχνά μπερδεύουμε κάποιους τύπους του οριστικού άρθρου (του, τον/της, την/ του, το/τους, τα) με τους όμοιους αδύνατους τύπους της προσωπικής, αλλά και της κτητικής αντωνυμίας. Για να τα ξεχωρίζουμε, πρέπει να γνωρίζουμε ότι:
 - Το **άρθρο** βρίσκεται πάντα μπροστά από όνομα (ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμία) π.χ. Είδα τον αδερφό της Ελένης.
 - Η **προσωπική αντωνυμία** συνοδεύει πάντα κάποιο ρήμα (βρίσκεται πριν ή μετά από αυτό) π.χ. Όταν τον δεις, πες του τι έγινε.
 - Η **κτητική αντωνυμία** βρίσκεται πάντα ύστερα από όνομα (ουσιαστικό) π.χ. Ήρθαν ο πατέρας μου κι ο φίλος του.
- Επίσης πρέπει να προσέχουμε τη διαφορά ανάμεσα:
 - στην αναφορική αντωνυμία **ό,τι** (με υποδιαστολή) και στον ειδικό σύνδεσμο **ότι** (χωρίς υποδιαστολή) π.χ. Μου δήλωσε ότι θα κάνει ό,τι (= οτιδήποτε) θέλει.
 - στην ερωτηματική αντωνυμία **ποιο** (με **οι**) και στο ποσοτικό επίρρημα **πιο** (με **ι**) π.χ. Ποιο παιδί ήρθε πιο (= περισσότερο) γρήγορα;
 - στην ερωτηματική αντωνυμία **ποια** (με **οι**) και στο επίρρημα **πια** (με **ι**) π.χ. Ποια κοπέλα είπε πως δε θα ξανάρθει πια (= πλέον) εδώ;
 - στην αναφορική αντωνυμία **που** (= ο οποίος, η οποία, το οποίο) και στο

αναφορικό επίρρημα **που** (= όπου) π.χ. *Αυτό είναι το βιβλίο που* (= το οποίο) *μου πήρε, αλλά Να προσέχεις εκεί που* (= όπου) *θα πας.*

Παραγωγή γραπτού λόγου

Οδηγίες συμπεριφοράς

Τι είναι οι οδηγίες ;

Οδηγίες συμπεριφοράς είναι οι υποδείξεις που κάνουμε σε κάποιους όταν θέλουμε να τους μάθουμε να τηρούν νόμους και κανόνες (π.χ. κανόνες οδικής κυκλοφορίας, κανόνες υγιεινής κ.ά.).

Οι οδηγίες αυτές:

- **σκοπό έχουν** να μας αποτρέψουν από συμπεριφορές και ενέργειες που κρύβουν σοβαρούς κινδύνους τόσο για εμάς τους ίδιους όσο και για τους συνανθρώπους μας και
- **δίνονται συνήθως από** ανθρώπους που γνωρίζουν καλά ένα θέμα (όπως, π.χ., ο «κύριος Τροχαίος») ή από διάφορους φορείς της δημόσιας ζωής (π.χ. υπηρεσίες υγιεινής, πρόληψης ατυχημάτων κ.ά.).

Πώς οργανώνουμε ένα κείμενο οδηγιών συμπεριφοράς

Για να οργανώσουμε ένα κείμενο οδηγιών συμπεριφοράς :

- εκφραζόμαστε με **συντομία** και **σαφήνεια**.
- χρησιμοποιούμε το **κατάλληλο λεξιλόγιο**, ανάλογα με την ηλικία των ατόμων προς τα οποία απευθυνόμαστε, ώστε οι οδηγίες να γίνονται εύκολα κατανοητές.
- παρουσιάζουμε τις προτάσεις των οδηγιών **με τη σειρά**, κατά στάδια, συχνά χρησιμοποιώντας **αρίθμηση** (α, β, γ.../1,2, 3...), ώστε να είναι ξεκάθαρες και να εντυπώνονται πιο εύκολα στους αναγνώστες.
- μπορούμε σε μια οδηγία να δώσουμε κάποιο **παράδειγμα**, ώστε αυτή να γίνει πιο κατανοητή

Βασικά γλωσσικά στοιχεία

Σε ένα κείμενο οδηγιών συμπεριφοράς χρησιμοποιούμε:

- **ρήματα σε προστακτική ή υποτακτική** (π.χ. *Δίνετε προτεραιότητα στον πεζό ή Να δίνετε προτεραιότητα στον πεζό*) ή και σε **οριστική ενεστώτα** (π.χ. *Δίνεις/Δίνουμε προτεραιότητα στον πεζό*).
- **αιτιολογικές προτάσεις**, για να δικαιολογήσουμε την οδηγία, **και τελικές**, για να δείξουμε τον σκοπό που εξυπηρετεί (π.χ. *Μην οδηγείς πάνω στο πεζοδρόμιο, γιατί μπορεί να πέσεις πάνω σε κάποιον πεζό. / Τη νύχτα να οδηγείς πάντα με τα φώτα αναμμένα για να σε βλέπουν οι άλλοι οδηγοί.*).

Συνώνυμα - Αντώνυμα (Αντίθετα)

- **Συνώνυμα** ονομάζονται οι λέξεις που έχουν παρόμοια έννοια, που **έχουν περίπου την ίδια σημασία**.

π.χ. σημαντικός – σπουδαίος, ελπίζω – προσμένω, αντίκρυ – απέναντι, σύντροφος - φίλος κ.ά.

- **Αντώνυμα (ή αντίθετα)** ονομάζονται οι λέξεις που **έχουν εντελώς αντίθετη σημασία**.

π.χ. νίκη - ήττα, μικρός - μεγάλος, γνήσιος - νόθος, μακριά - κοντά, χαίρομαι - λυπάμαι, φίλος - εχθρός κ.ά.